

Sinikka Poikolainen

**AUGUST HÄNNISEN
JALANJÄLJISSÄ
PIEKSÄMÄELTÄ
AMBOMAALLE**

AUGUST HÄNNISEN
JALANJÄLJISSÄ
PIEKSÄMÄELTÄ
AMBOMAALLE

© 2023 Sinikka Poikolainen
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-33-9374-5

AUGUST HÄNNISEN JALANJÄLJISSÄ PIEKSÄMÄELTÄ AMBOMAALLE

Sinikka Poikolainen

*Kiitokseni Suomen Lähetysseuralle,
Kansallisarkistolle ja Museovirastolle
luvasta käyttää August Hännisen
kirjeitä, kuvia ja lehtikirjoituksia sekä hänen
päiväkirjaansa kootessani tämän kirjan aineistoa.*

PROLOGI

August Hänninen tuli osaksi elämäni joskus 1990-luvulla. Olin mieheni Pentti Poikolaisen kanssa vierailulla Pieksämäen Vangasjärvellä vanhan pariskunnan, Toivo ja Elisabet Väisäsen, luona. Tämä jo edesmennyt Toivo Väisänen teki minulle merkittävän kysymyksen: ”Tiedätkö sinä jotain August Hännisestä, joka oli lähetysaarnajana Ambomaalla?” Enhän minä tiennyt hänestä mitään, vaikka olin ollut Pieksämäen seurakunnan lähetystyön johtokunnassa monia vuosia. Toivo Väisänen kertoi, että August Hänninen oli sukurakkaana ihmisenä käynyt joskus kotimaan lomalla ollessaan puhujareissuillaan Pieksämäelläkin ja tavannut ystävänsä opettaja Heikki Tepposen. August Hänninen oli tuonut Tepposelle tuliaisia Ambomaalta. Toivo Väisäsen mieleen oli jäänyt tämä Ambomaan uurastaja, jonka toiminnasta hän oli silloin kuullut.

Ilahtuneena siitä, että Pieksämäellä on asunut lähetysaarnaja, otin yhteyttä Suomen Lähetysseuraan ja pyysin tietoja August Hännisestä. Pian sainkin kirjeen, johon oli merkitty Augustin ja hänen puolisonsa Julian henkilötiedot ja toiminta lähetystyössä. Niinpä innostuin vuonna 2006 etsimään tietoja Suomen Lähetysseurasta, lähinnä sen kirjastonhoitajalta Hanna Rissaselta. Sieltä sain vuonna 2007 valtakirjan jatkaa August Hännisen tietojen hankintaa Kansallisarkistosta. Sinulle lukijani haluan kertoa tällä työlläni August Hännisen ja hänen puolisonsa Julian pitkästä, vaiherikkaasta ja onnistuneesta työstä Ambomaalla.

Aineistoa olen koonnut Augustin ja Julian kirjeistä lähetysjohtajalle ja tyttärelleen Naimille, kirjoituksista lähetyslehtiin sekä Augustin päiväkirjasta, johon hän oli alkuaikoina

kirjoittanut usein, jatkossa harvemmin. Työn paljous ja ajan puute ovat selvästi vaikuttaneet muistiinpanojen määrään. Augustin päiväkirjat ja kirjeet löytyivät Kansallisarkistosta, jossa kävin vuosikausia niitä lukemassa, kirjoittamassa muistiin, valokuvaamassa ja tilaamassa kirjeistä kopioitakin. Näiden Augustin ja Julian tekstien pohjalta olen koonnut tämän elämäkerran arvostaen heidän kallisarvoista ja rankkaa elämäänsä ambojen parissa.

Paikkojen nimet ovat August Hännisen Ambomaalla käyttämiä, joten ne eivät vastaa tarkalleen nykyaikana käytettyjä nimiä, esim. Enana, Eehnana, Eenhana, Olen kopioinut Kansallisarkistosta August Hännisen kirjeitä Suomen Lähetysseuran lähetysjohtajille ja muuttanut ne Augustin puheeksi, samoin olen joskus käyttänyt Julian kirjeitä, jotka olivat alkuun kirjoitettu ruotsin kielellä. Jonkin verran olen käyttänyt Ambomaalla olleiden lähetysaarnajienkin kirjeitä, jos ne ovat olleet hyödyllisiä käsiteltäville asioille.

August ei arvostellut mustan väestön ulkomuotoa, eikä heidän olemustaan ja tapaansa voidella itseään, hajua tai muita ominaisuuksia. Hän hyväksyi ihmiset sellaisenaan, joten minulta puuttuvat nämä kuvaukset. Hän ei kirjoittanut kuvauksia juurikaan luonnosta, muuta kuin sateiden tuoman kauneuden tai kuivuuden tuoman ruskeuden ja surkeuden.

Matti Peltolan kirjasta ”Suomen Lähetysseuran Afrikan työn historia, sata vuotta suomalaista lähetystyötä 1859-1959” olen saanut vahvistusta Augustin perustamista lähetyssasemista, hänen työstään ja taidostaan toimia pappina, opettajana ja sairaiden hoitajana, josta työstä hän on saanut erikoisen paljon kiitosta. (Suomen Lähetysseura, Kuopio 1958, Kirjapaino Oy Savo)

Suomen Lähetysseuran kirjasto, sen hoitaja Hanna Rissanen ja monet entiset lähetit olivat hyvinä kannustajina tutkimukseni alkuaikoina ja vaikuttivat merkittävästi haluuni jatkaa työtä. Kirjastosta olen lainannut monia kirjoja, joista olen voinut tutustua Lounais-Afrikan eli nykyisen Namibian valtiolliseen kehitykseen, ilmastoon, luontoon, sekä karttoihin, joista selviävät lähetysasemien ja heimojen alueet, kulkuväylät, koulujen ja sairaaloiden sijainnit ym. Heiltä sain myös valtakirjan August Hännisen kirjeaineistoon, jota säilytetään Kansallisarkistossa.

Lyyli Levänen on 1960-luvulla kirjoittanut kaksi kirjaa Augustin elämästä. Myynnissä niitä ei enää ole. Niissä on kerrottu osittain samoja asioita, koska tietolähteemme ovat olleet yhteisiä. Lyyli Levänen toimi vähän aikaa Hännisten työtoverinakin.

Olen halunnut tuoda esiin Hännisten työn määrän ja tuloksellisuuden. August Hänninen perusti kolme lähetysasemaa. Hänen onnistumisensa edellytyksiä olivat periksiantamattomuus, taito kohdata Ambomaan asukkaita heitä arvostaen ja kunnioittaen ja halu ottaa kaikki Jumalan kädestä.

August Hänninen vaimonsa Julian kanssa oli yhtenä välietappina kasvattamassa Lounais-Afrikan alkuasukkaita ja heidän jälkipolviaan niiksi Namibian kansalaisiksi, joita he tänä päivänä itsenäisessä maassaan ovat.

Haluan kiittää kaikkia henkilöitä, jotka ovat olleet kannustajina tässä työssäni. Oma perheeni on ollut tärkeässä osassa. Mieheni sanoi usein istuessani tietokoneen ääreen: ”Taasko sinä menet Augustin kanssa seurustelemaan?” Hän ei ehtinyt nähdä työni tuloksia. Poikani Petri ja Timo ovat kan-

nustaneet minua koko ajan jatkamaan, vaikka työ on venäh-
tänyt pitkäksi useiden vastoinkäymisten vuoksi.

Matti Erville, Augustin tyttären pojalle, olen lähettänyt
kirjeiden kopiot ja omaa tekstiäni. Sain häneltä paljon kuvia
ja hyväksynnän työlleni. Hän on jakanut tekstit sisaruksil-
leen. Edesmennyt kirkkoherramme Mika Riikonen luki ja an-
toi keskeneräiselle kirjoitukselle myönteisen palautteen.
Lounais-Afrikassa ja Botswanassa olleille lähetystyönteki-
jöille Raimo Holopaiselle ja hänen vaimolleen sekä ystäväl-
leni Salme Manniselle kerroin kokemuksiani Augustin ja Ju-
lian elämästä Ambomaalla. He tiesivät Augustin työstä. Ol-
lessaan työssä Ambomaalla Holopaiset ovat jopa asuneet
Augustin viimeksi rakentamalla Engelan lähetysasemalla.

Kiitokset pastori Jaakko Laxeniukselle, Kai Engblomille ja
hänen veljelleen Pekalle, jotka kertoivat Hännisten elämän-
vaiheista Finbyssä. Erityiskiitokseni saa myös Marija Vantti,
joka on opastanut minua löytämään kirjalleni muodon ja
avustanut minua tekstin käsittelyssä. Sisältö on Augustin
ajattelua ja miettimistä työasioidensa parissa, joten ajatus
siirtyy helposti asiasta toiseen.

SISÄLLYSLUETTELO

PROLOGI	5
SISÄLLYSLUETTELO	9
I. MATKALLA LOUNAIS-AFRIKKAAN	14
1. Unelma toteutuu	14
2. Vaikea matka halki erämaiden	18
3. Juosten perille Olukondaan	21
4. Tutustun kokouksessa lähetyssaarnaajan työhön	24
5. Oma selviytyminen ilman läheisiä	26
6. Kihlauksen purkaminen, miten selviydyn yksin	29
7. Albin Savolan paluu kotimaahan saa minut muistelemaan lapsuuttani Pieksämäellä	33
8. Ongelmia	41
9. Sairaus ja nälkä vaivoina	42
10. Ensimmäinen oikea pappi Ambomaalle	45
11. Opetusta ja kirjanpainantaa vuoden 1907 alussa	47
II. HAAVEISSA KOTI JA PUOLISO	51
1. Suunnitelmia Ondongassa vuonna 1908	51
2. Veli Lindströmin kanssa Oniipassa	58
3. Nälkäaika tulossa	62
4. Uusia lähetyssamasuunnitelmia	65
5. Julia on tulossa	67
6. Kodinperustamis- ja muita suunnitelmia	70
7. Työtä Omikujuguemanjalla, lähetyssamasen perustaminen	73
8. Ongelmia veli Lindströmin kanssa	76
9. Ensimmäinen lääkäri Ambomaalle	78
10. Emil Nenyen vaikea tehtävä raha-asiainhoitajana	80
11. Juliaa hakemassa	82
III. HÄÄT JA MUUTTO OMIKUJUGUEMANJALLE	87

1. Häät, uuden elämän alku vuonna 1909	87
2. Johtokunnalta ankara kirje	91
3. Uukualuiziinko pitää lähteä rakentamaan?	94
4. Muutto Omikujuguemanjalle	99
5. Ensimmäistä kirkkoa rakentamaan	106
6. Saamme ystäviä, kyläilemme puolin ja toisin	109

IV. MUUTTO UUKUALUUDHIIN, LAPSEMME NAIMI SYNTYY

..... 112

1. Muutto Uukualuizi - Uukualuuri	112
2. Työtä riittää Tsandin asemalla vuonna 1910	120
3. Työtä olisi kulmakunnillakin	127
4. Meille syntyy tytär	130
5. Kirkon rakentaminen ja ensimmäiset kasteet Uukualuuri- rissa	133
6. Kotimaan loman valmistelut, paluu Suomeen	136

V. AMBOMAA SAA UUDEN ISÄNNÄN..... 139

1. Odottelen Ambomaalle lähtöä vuonna 1918	139
2. Sodan aiheuttamia ja pitkän kotimaassaolon aikana tapahtuneita muutoksia	142
3. Paluu työhön vuonna 1920	146
4. Työ vie Oshigambosta Uukuanjamaan	152
5. Saamme rakentaa Uukuanjamaan	156
6. Kastettavia ja avioliittoon vihittäviä on paljon	158
7. Uukuanjama on laaja alue	162
8. Saan uutisen äitini kuolemasta vuonna 1921	163
9. Työni alkaa Suomen Lähetysseuran määräyksestä Uukuanjamassa	165
10. Rakennuspuuhut alkavat Engelassa	168
11. Julia on tulossa jatkamaan työtä kanssani	172
12. Julia avukseni, Linda Helenius vierailee meillä	177
13. Aseman rakennukset valmistuvat, Herran Henki vaikuttaa	180

14. Linda Helenius sairaanhoitajattareksi Uukuanjamaan ..	184
15. Rahavaikeuksia, menestystä työssä vuonna 1923	188
16. Katoliset ovat tulleet Ambomaalle, luuntantti Hahn Ambomaan korkeimman virkamiehen työhön	191
17. Kirkon rakentaminen Engelaan vuonna 1923	194
18. Virkistys- ja toipumisloma Swakopmundissa vuonna 1924	198
VI. ENGELAA RAKENNETAAN.....	201
1. Tyttökoulun rakentaminen toukokuussa 1924	201
2. Kilpailevat kirkot	203
3. Kirkonkirjat	208
4. Lähetysjohtaja Tarkkasen vierailu vuonna 1925	210
5. Virallinen käsky Ambomaan lähetystyöhön vuonna 1926	213
6. Poikakoulu perustetaan	217
7. Työvoimia tarvitaan	222
8. Martti Rautanen on kuollut, Reinhold Rautanen seuraa isäänsä	225
9. Uusia asemia	230
10. Mietteitä suunnitellessamme kotimaahan lähtöä	234
VII. TYÖTÄ ENGELAN ASEMALLA	240
1. Lähtö Engelasta vuonna 1928	240
2. Paluu Engelaan vuonna 1930	242
3. Autollako vai härkävaunuilla seurakuntamatkoille	245
4. Aina ongelmia kirkonkirjojen kanssa	248
5. Engela on kotimme, sairaala potilaita varten	250
6. Toteutuuko uusi asema ja sairashoitopaikka?	252
7. Hallituksen asetus vuodelta 1932	258
8. Pakkasyöt ovat vaarallisia	262
9. Iso menetys Eehnanassa vuonna 1932	264
10. Arkinen elämämme kuivuuden ja nälän keskellä	267
11. Selvityksiä	277
12. Swakopmundiin joulukuussa 1934	283

13. Suunnitelma aseman perustamiseksi vuonna 1935	288
14. Seurakuntien tarkastuksia	291
VIII. HALLITUSKO PÄÄTTÄÄ KOULUISTAMME?	296
1. Suunnitelma, Linda Helenius työhön Eehnanaan?	296
2. Tohtori Selma Rainio meille vuonna 1936	302
3. Koulu- ja seurakunta-asioissa tulee ongelmia	306
4. Auton käyttö lisäisi työaikaa	318
5. Rekisteröitävät ja lakkautettavat koulupaikat	323
6. Sade on tarpeen, mutta hankaloittaa matkaamme Oumpadaan	326
7. Erimielisyyttä seurakuntamaksuista	329
8. Miettimistä ja harkintaa työmme ympärillä vuonna 1937	333
9. Kaupankäyntiä viljakoreilla vaatteiden ja kirjojen hankki- miseksi	337
10. Hallituksella on halu lopettaa meidän hyvä kristillinen opetustapamme	339
11. Asumme virran rannalla vuonna 1936	345
12. Lindan työ alkaa Eehnanassa	349
13. Virkistysmatka ja lisää kouluongelmia	359
14. Hallitukselta pöytäkirja vuoden 1937 alkupuolella	366
15. Lähetysjohtaja U. Paunu tulee tarkastusmatkalle vuonna 1937, viimeisiä matkoja ennen Suomeen paluuta	370
16. Vuosi 1938 on meidän viimeisemme Engelassa	380
EPILOGI	383
AUGUSTIN JÄLKIÄ ETSIMÄSSÄ	388
LÄHDELUETTELO	392
KUVAT	403

I. MATKALLA LOUNAIS-AFRIKKAAN

1. Unelma toteutuu

Ystävät ja sukulaiset jäävät vilkuttamaan meille Helsingin satamaan, kun nousemme höyrylaiva Aegeriin joulukuun 18. päivänä 1903. Laiva vie meidät Lyypekkiin, josta matkustamme junalla Hampuriin. Matkustan lähetyssaarnaajien Emil Nenzen ja Kalle Koivun kanssa. Neidit Rosa Karsten, Elli Cajander ja Hilma Järvinen matkustavat sulhastensa luo.

Hampurissa viivymme kaksi viikkoa ja hankimme loppuvarustuksia pitkää matkaa varten. Pääkaupunkimme Helsinki on kyllä suuri, mutta tämä kaupunki on monta kertaa suurempi. Korkeita, komeita taloja kohooa kaikkialla sekä siellä täällä mahtavia muistopatsaita maan ansiokkaille miehille. Liikenne on vilkasta. Saan varoa, etten jää raitiovaunun alle tai hevosten jalkoihin. Saan viettää joulua merimieskappelissa yhdessä merimiespastori Waltarin ja mukaan tulneiden merimiesten sekä Hampurissa asuvien suomalaisten kanssa.

Jätämme Hampurin tammikuun kuudentena päivänä, istumme junaan ja meidät viedään Cuxhaveniin. Siellä odottaa höyrypursi Ernst Woerman, joka suunnistaa Pohjanmeren kautta Atlantille. Kokenut lähetyssaarnaaja Martti Rautanen ja vaimonsa Frieda ovat viettäneet lomaansa Saksassa ja liittyvät sieltä joukkoomme. Laivaan tulee 225 saksalaista sotilasta ja heidän päällikkönsä. Ensimmäisen rantautumisen kuulen tapahtuvan vasta Madeiralla eli meillä on pitkä merimatka edessämme.

Swakopmundiin saavumme helmikuun alussa 1904. Lai-
vasta meidät viedään proomuilla rantaan. Siellä meitä on tui-
jottelemassa joukko mustia ihmisiä ja jokunen valkoihoinen-
kin, kenties vain kuluttamassa aikaansa tai odottamassa tu-
lijoita. Koen pettymyksen, koska olen odottanut vehreää
luontoa. Paikka näyttää hökkelikylältä. Kasvillisuutta ei juuri
ole näkyvissä ja maaperä vaikuttaa kallioiselta ja kolkolta.
Kaukana siintää korkeita vuoria. Satama-alueen takana näyt-
tää aukeavan laaja vaaleanruskeana aaltoileva hiekkameri.
Ilma on kuitenkin lämmin, eikä juuri tuule. Joudumme viipy-
mään täällä kuukausia, koska Lounais-Afrikassa Herero-
maalla on sota jatkunut tämän vuoden alusta alkaen. Saksa-
laiset tarvitsevat sotaolojen vuoksi junansa omaan käyt-
töönsä, joten emme saa kuljetusta rautateitse Karibibiin.

Swakopmundissa oloaikamme on ikävää. Kulutamme sitä
opiskelemalla osindongan kieltä ja kuuntelemme Rautasen
puheita tulevasta työalastamme. Opimme tuntemaan tule-
van kotiseutumme asioita. Sää on kyllä miellyttävää ja ai-
kamme kuluksi meidän on mukava retkeillä lähiympäristössä
ja katsella meren aaltoja.

Huhtikuun loppupuolella saamme jatkaa matkaa tavara-
junan päällä Hereromaalle Karibibiin, jonne on rakennettu
rautatie muutamaa vuotta aiemmin. Tähän kaupunkiin jou-
dumme taas jäämään odottamaan epämääräiseksi ajaksi. Ai-
kamme kuluu jo paremmin. Tässä kaupungissa on paljon
asukkaita, jotka ovat ihmisellisemmän näköisiä kuin Swakop-
mundissa. Täällä pidetään saksalaisia jumalanpalveluksia,
joihin osallistumme. Aikamme menee verrattain hyvin opis-
kellessamme kieltä. Olen opetellut kenkien pohjausta, ja
olemme pysyneet hyvissä kengissä. Ostamme jokainen

oman rautalestin, jolla voi pohjata minkälaisia kenkiä tahansa.

Olen vieraillut toisten suomalaisten matkalaisten kanssa Diehlien luona, jotka asuvat ja tekevät työtä Reinin Lähetysseuran lähetystyöalueella. Täällä heillä on useita lähetysasemia. Lähetysaarnaja Philip Diehl on mennyt naimisiin suomalaisen Gustav Skoglundin lesken, Amalian, kanssa vuonna 1882. Amalia työskentelee nyt Reinin Lähetysseuran hyväksi. Hän ottaa meidät aina sydämellisesti vastaan. Alun perin hän on tullut Ambomaalle lähetysaarnaja Skoglundin puolisoksi vuonna 1880. Mies kuoli vain muutamia viikkoja Amalian tulon jälkeen eikä Amalia heti halunnut palata Suomeen. Hän jäi työskentelemään Omulongan lähetysasemalle tyttöjen pariin. Sitten hän kohtasi saksalaisen Diehlin Omarurussa ja avioitui hänen kanssaan.

Lähetysasemalle on kerääntynyt paikallisia mustia kristittyjä turvaan hyökkäyksiltä. Heillä ei ole paljon keinoja puolustautua, mikäli heidän kimppuunsa käytäisiin. Saksalaiset sotilaat eivät hyväksy vihollisten eli uskovaisten mustien ottamista suojelukseseen. Me suomalaiset säästymme kapinallisten vihalta ehkä siksikin, kun meidän lähetysaarnajamme eivät olleet koskaan tulleet valloittamaan maata, vaan ovat yrittäneet luoda ystävyyttä ja olla rauhan välittäjiä siellä, missä ovatkin. Rukous ja Jumalaan luottaminen, Hänen tahtoonsa tyytyminen ovat meidän turvamme. Käytännössä saksalainen siirtomaavalta ei ulotu pohjoiseen. Ambo-maa on säilynyt levottomuuksilta

Diehl kertoo, että saksalaisen siirtomaavallan myötä laajat maa-alueet Hereromaalla siirtyivät saksalaisille uudisasukkaille. Hereroilta oli ostettu halvalla maata. He eivät ymmärtäneet, mitä maan myynti tarkoittaa ja mitä siitä

Vuoden 1903 lopulla lähetyssaarnaaja August Hänninen matkustaa Saksan kautta laivalla Ambomaalle, jossa saksalaiset käyvät sotaa alkuasukasheimojen kanssa.

Hän kohtaa rakkauden haasteet, kun morsian purkaa kihlauksen. Hän löytää kuitenkin tytön, joka kirjeenvaihdon välityksellä on halukas tulemaan Augustille puolisoiksi ja auttajaksi työssä.

August Hänninen rakentaa kolme kotia ja lähetyssasemaa. Hän rakentaa myös sairasmajoja sairaita varten. Hän opettaa ihmisiä huolehtimaan itsestään, suojelemaan lapsiaan kylmältä ja sairauksilta.

Hän opettaa halukkaita lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaankin yhdessä vaimonsa Julian, suomalaisten työtovereiden ja maakalaisopettajien kanssa. Viimeisellä kaudellaan hänellä on vaikeuksia siirtomaahallinnon kanssa, kun hän haluaa laajentaa koulutoimintaa.

August Hänninen luottaa kaikessa Jumalan johdatukseen.

Kirja perustuu muun muassa Augustin päiväkirjaan, hänen Suomen Lähetysseuran johtajalle lähettämiinsä kirjeisiin, sekä hänen Lähetysanomille lähettämiinsä kirjoituksiin.

9 789523 393745

*Taitto ja kannen ulkoasu: Sonja Lepola
August Hännisen kuva: Matti Ervin kotialbumi
Taustakuva: August Hännisen kirje*